

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕТОРІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено особливості сучасного стану нормативно-правової бази України щодо правового захисту іноземних інвесторів. Розглянуто механізми залучення іноземних інвестицій та регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Проаналізовано основні недоліки правової бази у сфері здійснення інвестиційної діяльності та їх вплив на обсяги залучення іноземних інвестицій. Досліджено питання вдосконалення існуючих механізмів правового захисту іноземних інвесторів у контексті глобальних інтеграційних зрушень.

Аннотация. Исследованы особенности современного состояния нормативно-правовой базы Украины относительно правовой защиты иностранных инвесторов. Рассмотрены механизмы привлечения иностранных инвестиций и регулирования инвестиционной деятельности в Украине. Проанализированы основные недостатки правовой базы в сфере осуществления инвестиционной деятельности и их влияние на объемы привлечения иностранных инвестиций. Исследованы вопросы совершенствования существующих механизмов правовой защиты иностранных инвесторов в контексте глобальных интеграционных сдвигов.

Annotation. The features of the current state of the Ukrainian legal framework concerning the legal protection of foreign investors are considered. The mechanisms of attracting foreign investments and regulation of investment activity in Ukraine are presented. The main shortcomings of the legal framework in the field of investment activities and their impact on the volume of foreign investments are analyzed. The problem of improving the existing mechanisms concerning legal protection of foreign investors in the context of global integration changes is considered.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, залучення інвестицій, правовий режим, гарантії захисту іноземних інвесторів.

Інтеграція України у світове економічне співтовариство потребує реформування відносин власності і структурної перебудови економіки всередині країни. Цього року Україна стоїть на порозі підписання угоди щодо асоціації з ЄС або приєднання до Митного Союзу. Незважаючи на вектор розвитку, який оберє існуюче керівництво держави, надзвичайної актуальності набудуть питання щодо вдосконалення існуючих механізмів правового захисту іноземних інвесторів, з якими у майбутньому повинна співпрацювати держава задля забезпечення успішного економічного розвитку.

Проблемі правового захисту іноземних інвесторів присвячено багато публікацій у наукових виданнях, серед яких особливої уваги заслуговують праці Старчука Є. В., Коссака В. М. [1; 2]. Особливий внесок у дослідження цієї проблеми було зроблено вченим Вінником О. М. [3], що розглядає аспекти правового режиму іноземного інвестування у контексті господарського права.

Мета даної статті – проаналізувати вплив сучасного стану нормативно-правової бази України на обсяги залучення іноземних інвестицій. Об'єкт дослідження – державна законодавча база з інвестиційної діяльності. Предметом виступає забезпечення правового захисту іноземних інвесторів як складова частина правового режиму іноземного інвестування.

Регулювання суспільних відносин у сфері захисту прав та інтересів інвесторів в Україні діє відповідно до норм системи законодавства про інвестиції, яка складається приблизно зі 100 нормативно-правових актів, за допомогою яких регулюються відносини інвестиційної діяльності та державні гарантії щодо захисту права інвесторів [1, с. 5].

Національне законодавство, що визначає правовий режим іноземного інвестування, базується на Конституційних нормах та загальних нормативних актах різних галузей права, відповідно до яких гарантується захист прав усіх суб'єктів інвестиційної діяльності.

Але варто визначити, що основним нормативним актом, що регулює відносини з інвестиційної діяльності, є інвестиційний договір, який встановлює суб'єктивні права та обов'язки сторін, учасників інвестиційних відносин. Крім того, він гарантує виконання взятих обов'язків відповідно до домовленості сторін та захищає інтереси кожного з учасників цих відносин.

Відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність" від 19.09.1991 р. [4], "Про режим іноземного інвестування" від 19.03.1996 р. [5], під захистом права учасників інвестиційних відносин розуміють "...Комплекс організаційних, технічних і правових заходів, спрямованих на створення умов, що сприяють зберіганню інвестицій, досягненню мети внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування і реінвестування, захисту законних прав і інтересів інвесторів, у тому числі права на одержання прибутку (доходу) від інвестицій. Захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також міжнародними договорами України".

Іноземні інвестори стають учасниками інвестиційних правовідносин лише за умови здійснення ними на території України інвестиційної діяльності (ст. 1 Закону України "Про режим іноземного інвестування") [4] та здійснення дій щодо реєстрації інвестиційного договору.

За українським законодавством особа визнається іноземним інвестором за наявності таких умов:

здійснення зазначеними особами господарської діяльності, пов'язаної з реалізацією іноземних інвестицій у передбачених законодавством формах [2, с. 50].

Як зазначалося, для отримання статусу інвестора особа має здійснити державну реєстрацію інвестиційного договору.

Державна реєстрація іноземних інвестицій здійснюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями (органи державної реєстрації) після їх фактичного внесення.

Відмова в державній реєстрації іноземних інвестицій можлива лише у разі, коли здійснення цієї інвестиції суперечить чинному законодавству України, та має бути оформлена у письмовій формі із зазначенням мотивів і може бути оскаржена у судовому порядку [3, с. 545].

Для іноземних інвесторів на території України відповідно до ст. 7 Закону "Про зовнішньоекономічну діяльність" можуть запроваджуватися такі правові режими господарської діяльності, що передбачають найбільше сприяння, та, відповідно, дають можливість отримати певні преференції.

Режим найбільшого сприяння – це режим, на основі якого іноземному інвестору надаються права, що є не менш сприятливими, ніж права, передбачені для суб'єктів іншої держави, тобто створюються однакові конкурентні умови для інвесторів з різних країн.

Важливим елементом системи регулювання іноземних інвестицій є державно-правові гарантії захисту іноземних інвестицій, що встановлені законодавством: гарантії у разі зміни законодавства; гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб; компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам; гарантії на повернення не пізніше шести місяців з дня припинення діяльності своїх інвестицій у натуральній формі або у валюті інвестування в сумі фактичного внеску без сплати мита; гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних унаслідок здійснення іноземних інвестицій [4].

Встановлення умов здійснення і гарантії захисту прав іноземних інвесторів, безумовно, є позитивним зрушенням, однак через відсутність дієвих законодавчих механізмів їх реалізації права і гарантії інвесторів здебільшого залишаються деклараціями. Європейська асоціація бізнесу у своєму щорічному звіті назвала серед найбільших перешкод для інвестування проблеми із поверненням податку на додану вартість, відсутність хеджування валютних ризиків (що є нормою у європейських країнах) та проблеми, пов'язані з розрахунком обґрунтування роаялті.

У той же час, на сьогодні в чинному законодавстві України існують суттєві недоліки правового захисту іноземних інвесторів:

- процеси кредитування, створення кредитних спілтовариств, концесій, надання прав власності на землю;
- бюрократичні перешкоди та легітимна невизначеність у процесі приватизації;
- механізми державного страхування іноземних інвестицій, створення страхових фондів;
- відсутність відповідного правового забезпечення кредитування, страхування, валютного обігу;
- обмеженість каналів репатріації прибутку [1, с. 6].

На думку вчених Могильної Н. О. та Омеляненка В. А., проблемою, яка супроводжує всі кроки у залученні інвестицій, є також непослідовна політика, відповідно до якої інвестору спочатку надаються пільги і гарантується захист його інвестицій, а через декілька років усі пільги скасовуються, а самі інвестиції стають заручниками нововведень у податковій чи регуляторній політиці. Показовою в цьому сенсі є історія про скасування спеціальних економічних зон у 2005 році, яка чітко окреслює непослідовність уряду у сфері залучення інвестицій, сумнозвісну приватизацію Одеського припортового заводу, гучні справи реприватизації і т. д. Низка цих справ є достатнім приводом для погодження з позицією цих дослідників. Усі ці недоліки та неузгодження суттєво впливають на інвестиційний клімат та на притік інвестицій в Україну.

Отже, відповідно до викладеного матеріалу, для залучення інвестицій в Україну потрібні докорінні зміни та вдосконалення механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів, а також підвищення рівня захисту інвесторів [6, с. 308].

До напрямів удосконалення регулювання іноземного інвестування в Україні можна зарахувати такі аспекти: підвищення ефективності судової системи; спрощення реєстраційних, ліцензійних, сертифікаційних, митних та інших процедур;

- усунення корупційної складової у дозвільній системі;
- скорочення термінів розгляду документів про реєстрацію іноземних інвестицій (зокрема, прямих позик та збільшення капіталу акціонерних товариств);
- зменшення кількості податків та спрощення їх адміністрування; розв'язання питання щодо податку на додану вартість;
- регламентація взаємовідносин між державою і платниками податків; стабільність податкової системи протягом фінансового року, її простота і доступність;
- відповідальність за ігнорування податкового законодавства; істотне спрощення процедури збирання податків;
- посилення стимулювання капіталовкладень, інвестиційної та інноваційної діяльності;
- реформування амортизаційної політики; підвищення ролі майнового і земельного оподаткування та ресурсних платежів; реформування системи розподілу доходів;
- скорочення пільг; лібералізація ринку землі, визначення чітких і простих процедур її викупу та оренди для провадження господарської діяльності;
- подаліше вдосконалення системи корпоративного управління, розробка скоординованої державної політики у сфері державних запозичень, приватизації державних підприємств та її реалізації, вдосконалення процедури банкрутства, реформування амортизаційної системи.

Наук. керівн. Сергієнко В. В.

Література: 1. Старчук С. В. Організаційно-правові засади захисту прав та інтересів інвесторів в Україні / С. В. Старчук // Часопис Академії адвокатури України. – 2009. – № 3. – С. 1–8. 2. Коссак В. М. Іноземні інвестиції в Україні (цивільно-правовий аспект) / В. М. Коссак. – Львів : Центр Європи, 1996. – С. 50. 3. Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій / О. М. Вінник. – К. : Атіка, 2004. – 624 с. 4. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/law/show/1560-12-5>.
Про режим іноземного інвестування : Закон від 19.03.1996 р.

№ 93/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>. 6. Стефанишин Г. С. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні // Г. С. Стефанишин, О. І. Лиса // Інститут регіональних досліджень НАН України // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 11. – С. 302–309.